

COMUNICACIÓ

Andreu Grau Arau (Universitat de Barcelona)

Comptabilitat i intangibles econòmics: de l'Edat Mitjana als nostres dies

La comptabilitat, entesa com el sistema d'anotar cobraments i pagaments de manera que es pugui conèixer amb exactitud un estat de comptes, s'ha consolidat sobre l'experiència empírica del magatzem de possessions, mostra ben clara de la necessitat de delimitació de les coses pròpies que té la naturalesa humana i que, per derivació, es reflecteix en les societats, salvatges, primitives o civilitzades.

Comptabilitzem, d'una banda, les entrades i sortides, els ingressos i les despeses, els deutes i els havers, de què s'exerceix, metodològicament, un control: el control de l'activitat; d'una altra, comptabilitzem els resultats, els saldos, les diferències entre el compte creditor i el compte deutor, de què s'ha de tenir memòria.

El que avui entenem per «registre» és la síntesi d'aquell control-memòria de què acabem de parlar: signatura o escriptura del procés (haver-deute) i signatura o escriptura del tancament (saldo).

Si alguna cosa persegueix la comptabilitat és la transparència, mitjançant signes externs, del que, obert amb nombres vermells, afectat pels negres o blaus, es transforma o resta en aquest color.

Seguint Michel Foucault, podem dir que la comptabilitat és un de tants cúmuls de caràcters, de xifres i, també, de mots foscos que cobreixen el rostre del món.

Anem al segle XII. Amb una mentalitat mercantil, que comporta o provoca una tendència racional i crítica, es passa a considerar les coses en si i no per referència a un fi darrer.

És un moment en què, ontològicament i epistemològicament, se substitueix la causa exemplar per l'eficient i es passa a valorar el concret per damunt de l'abstracte.

Amb el renaixement de les ciutats es desenvolupen més les funcions econòmiques.

Les rutes comercials i els mercats es consoliden i amplien el seu àmbit de desenvolupament, fet que duu a obviar tot allò que es creu obsolet, és a dir, sense possibilitats d'expressar-se amb el

dinamisme natural que condicionen les rutes o els mercats, en els quals regna el canvi i l'eficiència enfront de l'exemplaritat i el quietisme.

Amb tot això es comença ja a veure el que més tard serà qualificat de mentalitat mercantil.

Les legislacions comercials permetran que hi hagi més estabilitat i més seguretat en els negocis, la qual cosa, per suposat, beneficia els mercaders, laics o eclesiàstics.

Quant a la comptabilitat, a mesura que les operacions econòmiques augmenten i es fan més complexes, també s'avança en les tècniques comptables.

En la Baixa Edat Mitjana els llibres de comptes esdevenen una autèntica memòria amb un fi clar de control.

El mercader veu en el llibre una expressió del seu moment: signatura de canvis reals que el poden dur a pensar en possibles beneficis i arriscar-se a noves inversions.

Aquest mercader compta amb el tangible i compta el tangible; tanmateix, pensa i especula amb l'intangible; és a dir, amb recursos que, en aquella època, es tindran com a motors –aquest mercader ja no pensa en causes exemplars– de possibles guanys, com són l'aprenentatge de noves tècniques, l'organització de la seva empresa, els secrets industrials, les innovacions, relacions, aliances, etc.

Pere Abelard ja fa del coneixement una font d'ingressos: dedica les tardes a comptar els diners que li produeixen les seves doctrines; ell mateix confessa que va començar a estudiar per guanyar diners i, certament, en va guanyar molts.

No hi ha dubte que, en les actes comercials del segle XIII, amb aquella obsessió d'escriure-ho tot perquè no s'oblidi res, es mostren alguns dels recursos citats; tanmateix, aquesta pràctica obsessiva no ens garanteix que es vulgui revelar per escrit allò de què es tenia consciència amb la consciència que es tenia.

Creiem que és impossible negar la intangibilitat implícita, però podem assegurar la seva qualitat d'explícit, almenys en el que considerem, genèricament, escriptura comercial.

En un altre ordre, però relacionat amb l'anterior, qualsevol referència al que entenem avui com a intangible es podria haver perfectament vetat.

Això no passa quan s'assumeix una mentalitat econòmica en la qual l'ontologia de la intangibilitat no pot ni deu obviar-se si es

pretén assolir un fi darrer, com és el cas de la nostra actual situació econòmica o empresarial.

Em sembla significatiu el següent text de Le Goff: «A menudo se ha afirmado que el mercader medieval se había visto obstaculizado en su actividad profesional y rebajado en su medio social por la actitud de la Iglesia con respecto a él. Condenado por ella incluso en el ejercicio de su oficio, habría sido una especie de paria de la sociedad medieval dominada por la influencia cristiana.»

Molt globalment considerat, l'intangible pot suposar un obstacle.

És el no comptable: el que pot, perfectament, reduir-se a vici o pecat, segons les circumstàncies.

És el que no ha de figurar en els llibres.

Al cap i a la fi, és coneixement, i l'acció cognoscitiva no sempre és bona i positiva.

No oblidem que a la figura del mercader s'hi ha han associat una sèrie de qualitats nefastes que fan de la seva professió i de l'economia corresponent quelcom negatiu.

El comerç i tot el que comporta és deshonrós.

No podem negar que el comerç ha tingut ganes de lucre; millor dit: materialitza autènticament aquestes ganes de lucre.

S'han de cercar en el nivell del diví elements de condemna d'aquest desig que es fonamenta en l'avarícia.

La moralitat serà la que mourà i establirà els cànons.

Quan s'aconsegueix d'extraure del coneixement el demoníac, s'establirà una via lliure a la consideració del coneixement i de la seva gestió en tots els àmbits de la vida de l'home i, per què no, en el de l'economia i les finances.

Tanmateix, no deixem de veure també que convertir en arcana la informació econòmica i financera per no ser acusat d'usurer o d'infidel condicionava a no explicitar aspectes o recursos que s'haurien pogut tenir presents com a autèntics actius i fer el possible per valorar numèricament els seus beneficis. Si això hagués suposat un avançament econòmic, ens sembla difícil de concretar-ho.

L'home econòmic que sorgeix a partir de l'ètica protestant entindrà que les lleis de la política són els principis de l'economia de mercat; es llança a entendre la realitat amb els valors matemàtics de les lleis econòmiques de l'oferta i la demanda.

De mica en mica, triomfarà la idea segons la qual s'ha de fer del virtual un útil, i això és, ontològicament parlant, l'intangible propi de la modernitat.

Aquest intangible suposarà l'alliberament del coneixement o la seva expressió pròpia.

Del que es tracta és de comprendre el capital humà, molt especialment el que expressen les facultats cognitives.

En aquest àmbit d'alliberament, se cerca com gestionar el coneixement per tractar de compartir-lo o retenir-lo.

Vistos els factors històrics, donant més importància, com s'acaba de veure, als medievals, passem a considerar breument l'ontologia dels intangibles en el marc de la comptabilitat econòmica actual.

No ens movem en una ontologia-fonament, pròpia de la metafísica, sinó en una ontologia resultant, pròpia, més aviat, de la dialèctica. I l'anomenem ontologia perquè partim de l'existència d'uns elements comptables: capital intel·lectual, capital de coneixements, gestió de coneixements, actius immaterials, actius ocults, actius invisibles, etc.

En una xarxa ontològica de conceptes –i remeto a la brillant exposició que el Dr. Pompeu Casanova ens va brindar sobre el tema el passat mes de desembre en l'Institut d'Estudis Catalans–, hi hem de trobar tot allò que només es reflecteix per la diferència entre el valor en llibres i el valor de mercat.

Ens interessa de precisar la seva existència en l'àmbit econòmic i financer, i la seva existència, molt concretament, en la comptabilitat.

En parlar de «capital intel·lectual» hem de recórrer a una expressió més profunda i rastrejar els conceptes des del punt de vista històric.

En primer lloc, ¿hem pensat que «capital intel·lectual» és també una expressió psico-teològica, força utilitzada en la prèdica de finals del segle XIX?

Justament, la seva privació o absència era la mostra d'un estat salvatge, tant individual com social. Es parteix del fet que la propietat engrandeix l'home.

Amb la propietat local (la terra, el camp...), l'home s'engrandeix, es projecta.

Què hem d'entendre per capital intel·lectual?

El capital intel·lectual de l'home, deixant de banda les consideracions econòmiques, que no estan lluny de la nostra

concepció, és aquell que no es redueix exclusivament a la propietat territorial; al contrari, la ultrapassa, la traspassa, la transcendeix.

El capital intel·lectual comprèn el coneixement de la terra, el coneixement del propi cos, el coneixement de la saviesa mateixa.

Si alguna cosa fa l'esmentat capital és ajudar a la constitució de la dignitat humana.

L'home s'apropia d'un altre aspecte de la realitat: podia posseir un tros de terra, però també domina el coneixement d'aquesta terra, el que la fa, les seves lleis, les seves causes.

Els plans de comptabilitat actuals parteixen dels que avui tenim com a intangibles econòmics clàssics, com ara les investigacions, estudis i projectes en curs al servei de la propietat industrial.

Cal demostrar que, a causa de les seves preocupacions de tipus patrimonial i a les exigències d'índole jurídica, la comptabilitat tradicional és essencialment estàtica.

El recurs a la idea de «flux», que els mateixos plans qualifiquen de molt suggestiva, transforma, sens dubte, el sistema clàssic de comptabilitat i el condueix a una noció dinàmica de les magnituds.

Ens preguntem: què guanya, amb això, la comptabilitat? Doncs el que sembla que posseïa, per vinculació epistemològica, però que no contenia per funcionalitat.

Llegim en el Plan General de Contabilidad: «La contabilidad, especialmente en su vertiente analítica, suministra todo un cuerpo de información destinado al empresario e insertado, por tanto, en el *campo de las decisiones*. Estas ideas se inscriben en el contexto de la gestión. Pero al lado de la información interna se ha de contemplar la externa en cuanto comunicación dirigida al exterior, que formulan los responsables de la empresa para rendir su gestión y para manifestar la situación de aquélla. Esta información se destina a todo un universo de agentes económicos: accionistas, inversores, a quienes ahorran y contribuyen con su ahorro a nuestro desarrollo, al mundo laboral como estamento base de la producción, y, en fin, al Estado y otras entidades públicas por los tributos legalmente establecidos. Todo este universo de agentes económicos exige, cada uno por sus razones, información completa, clara, honesta y de fácil interpretación. Bien podría decirse hoy que una empresa es tanto más moderna cuanto mayor sea su capacidad de evolución informativa.»

La informació és signe d'obertura; per la qual cosa, no podem obviar tot allò que entendríem com a capital intel·lectual o albergaríem en la gestió de coneixement, com el progrés tecnològic, l'evolució de les fórmules financeres, les exigències de la informació, la innovació del dret nacional o les tendències que dominen a nivell supranacional.

És important d'incloure aspectes no estrictament comptables en la formació del futur professional que facilitin una visió general dels problemes de l'empresa.

El fi de la comptabilitat és mostrar l'excel·lència de l'empresa: quelcom intangible.

Per això, caldria forjar l'economia empresarial des d'una consideració axiològica de l'intangible.

Els objectius dels plans de comptabilitat no són aliens a una comprensió de l'empresa des del valor –no directament monetari– intangible.

«El mundo de la empresa es un mundo de opciones, de soluciones posibles que se inscriben en el dominio de la contabilidad –llegim en el Plan General de Contabilidad–. Al empresario moderno le incumbe, es de su responsabilidad, elegir la mejor solución, la solución óptima. Su éxito es acertar en la elección. Su fracaso está en elegir con error. La decisión para ser acertada tiene que sustentarse sobre los oportunos juicios de valor. Y todo esto requiere, parece obvio, razonar sobre ello, la información. Pero una información veraz, abundante, sistematizada e interpretada que abarque todos los elementos de cualesquiera naturaleza y origen que entren en el problema pendiente.»

La mala organització empresarial està relacionada amb la comprensió falsa dels intangibles econòmics.

No podem negar que hi ha aspectes de l'empresa que es desemparen, i això és el que denuncia el Pla General de Comptabilitat.

Avui, per tant, ens cal la valoració de l'intangible com a factor decisiu de l'elevació del nivell de la comptabilitat.

El fet d'haver intentat justificar la seva existència tant històricament com ontològicament, en aquesta intervenció, mena a contribuir, intangiblement, a aquesta necessitat.